

során részleteredményeket vitatható módon általánosít. — Mindezek alapján a bírálóbizottság egyhangúlag javasolja a Tudományos Minősítő Bizottságnak, hogy Győry Jánosnak az irodalomtudomány kandidátusa fokozatot ítélje oda.”

A vitát összefoglalta:

Dobossy László
a Bizottság titkára

ANDRÁSSYÉ KÖVESI MAGDA „FINNUGOR (URÁLI) ELEMÉK A KOMI KÉPZŐRENDSZERBEN” CÍMŰ KANDIDÁTUSI ÉRTEKEZÉSÉNEK VITÁJA

A címben megjelölt értekezés vitája Bárczi Géza akadémikus elnöklétével 1958. június 17-én zajlott le.

Fokos DÁVID opponensi jelentésében hangsúlyozta, hogy az értekezés hosszú és szorgalmas munka eredménye. Kiemelte, hogy az egész finnugorságra vonatkozó szóképzéstani szintézis megbízható módon csak úgy készíthető el, ha minden egyes finnugor nyelv szóképzéstanát sikerült körültekintően tisztázni. Az ilyen típusú, már meglevő dolgozatokhoz csatlakozik a jelölt monográfiája.

A munka elvi alapjaival nem ért teljes egészében egyet. A jelölt állásfoglalása szerint ugyanis egy-egy képzőnek, egy bizonyos hangalakú végződésnek a rendkívül sok funkciója azzal magyarázandó, hogy ezek az elemek eredetileg többnyire nagyon általános, rendszerint valamilyen „lokális funkció” kifejezői voltak, s mint ilyenek mutató névmási eredetűek.

Fokos Dávid a szerzővel szemben arra hivatkozik, hogy a nyelv kifejező eszközei korlátozott számúak. A disszertáció anyaga is meggyőz pl. arról, hogy szinte valamennyi mássalhangzó előfordulhat a képző lényeges, vagy egyedüli elemeként. Ez a tény pedig magában rejti azt a lehetőséget, hogy különböző funkciók jelölésére egy és ugyanazon hang kerüljön alkalmazásra. Mindebből azonban nem az következik, hogy a többé-kevésbé egyező hangalakú képzőket mind közös nevezőre kell hoznunk. Nemcsak képzők, hanem igen gyakran testes szavak is homofónná lehetnek, s ezért ajánlatosabb lenne a szerző részéről, ha nem együtt tárgyalná az eltérő funkciójú, de hangalakjukban némileg egyező képzőelemeket (pl. az *-es* nom. possessoris képzőt és az *-s*, *-is* deverbális igeképzőt). Azt, hogy a homofón képzők között lehet-e genetikai kapcsolatot keresni, s netalán-tán találni is, az egyes képzők külön-külön való tárgyalása mellett is fel lehetne vetni.

A jelölt állásfoglalására jellemző, hogy a képzőknek valami nagyon általános, sokszor lokális alapjelentést tulajdonít. Jobban általánosítva ez azt jelenti, hogy a képző csak valami fogalmi módosításnak a *jelzésére*, és nem kifejezésére szolgált, mai funkcióját pedig később kapta. Ez egyes esetekben az opponens szerint is lehetséges, de nem lehet a tárgyalás alapja, mert a komi képzőrendszer tárgyalásában nem mehetünk túl a finnugor korszak végén, amikor a képzők már bizonyos speciálisabb funkciókban állandósultak.

A szerző abban a feltevésében, hogy a képzők eredetileg általános, lokális jelentésben szerepeltek, s hogy aktualizátorok szerepét betöltő névmástövekből erednek, főleg Spechtnek és követőinek a nézeteire támaszkodik. Reájuk hivatkozva a képzőket eredetük szerint a ragozás exponenseivel azo-

nosítja. Ezt a magyarázó elvet azonban az opponens nem merné a képzőkre is alkalmazni, s főleg általánosítani. A szerző azonban annyira általános érvényűnek tartja ezt az elvet, hogy ahol megfelelő hangalakú finnugor névmástövet nem talál valamely képző eredeztetésére, ott még arra is hajlandó (pl. az *-r* képzővel kapcsolatban), hogy a felteendő finnugor névmástó pusztulásával számoljon.

Fokos Dávid véleménye szerint nem szerencsés eljárás a szerző részéről egy lehetséges, de semmi esetre sem általános elvnek kissé túlzott mértékű alkalmazása.

Hiányolja az opponens azt is, hogy Kövesi Magda az udmurt képzőket nem vonja be tárgyalásába (még a képzők eredeti funkcióinak megállapításakor sem), pedig Medveczkynek az udmurt szóképzésre vonatkozó tanulmányát érdemes lett volna figyelembe vennie.

Egy másik, a szerző eljárását érintő észrevétele, hogy a jelölt állásfoglalása bizonyos kérdésekben nem határozott. Midőn egyes képzők eredetéről két ellentétes vélemény kerül szóba, a szerző nem dönt egyik vagy a másik magyarázat helyessége mellett, hanem megpróbálja áthidalni a kettő közötti ellentétet, ki akarja békíteni egymással az ellentétes nézeteket.

Fokos Dávid sok észrevételt tett a dolgozat részleteire vonatkozólag, majd azzal zárta le jelentését, hogy a munkában sok a hipotézis, a szerző sok esetben nem tudta megfelelően eldönteni a kérdéseket, mégis méltónak tartja azt a kandidátusi fokozat odaítélésére, mert szerzőjének nagy szorgalmáról, felkészültségéről, a szakirodalomban való tájékozottságáról és sok egyéb értékről tesz tanúságot.

A disszertáció másik opponense, Moór Elemér rámutatott arra, hogy a szorgalom és kitartás csak előfeltétele volt annak a sok tudást kívánó bonyolult munkának, amely a képzők funkcióinak kifejtésében állott. Ezzel a szerző tanúságot tett tudományos képességeiről. Bár a jelölt elemzéseit többnyire meggyőzőknek találja, nem valószínű, hogy minden magyarázata helyesnek fog bizonyulni. Különösen a képző-elemek eredetére vonatkozó fejtegetéseiben akadhatnak leginkább problémátikus feltevések. Ezek azonban már túl mennek a szerző eredeti célján, a komi képzőrendszer vizsgálatán. Helyesli, hogy Kövesi Magda az indogermán nyelvészet tanulságait is szem előtt tartotta, s hogy a képzők eredetére vonatkozó vizsgálataiban nem a fokváltakozási elmélet alapján áll.

Foglalkozott Moór Elemér a dolgozat jelentőségével a magyar őstörténet szempontjából, s mint nagy hozzáértésről tanúskodó kiváló művet ajánlotta elfogadásra.

A *hozzászólók* sorát Lakó György nyitotta meg. Fejtegette az értekezés címe és témája közötti ellentéteket, és foglalkozott a feldolgozás módjaival is, melyeket nem tart szerencsésnek: leíró és történeti, alaktani és mondat-tani szempontok keverednek egymással, s közülük egy sem érvényesül következetesen. A szerző — Lakó György véleménye szerint — túlméretezte célját. A komi nyelv finnugor eredetű képzőmorfémáit a lehető legteljesebb összefüggésrendszerben próbálta tárgyalni, sőt keletkezésük kérdéseire és a legkülönbözőbb ragokkal való összefüggésükre is ki óhajtott térni. Ugyanakkor a komi képzőrendszer ilyen széles háttérű bemutatásában teljesen figyelmen kívül hagyta az udmurt nyelv képzőiből leszűrhető tanulságokat. Helyesebbnek tartotta volna Lakó György az anyag olyan feldolgozását, hogy az az ősermi képzőrendszert, és a komi képzőknek ahhoz mért viszonyát világítsa

meg, és ne egyenest a preuráli korból kísérelje meg a komi nyelv képzőinek levezetését.

Kálmán Béla elismeréssel nyilatkozott a jelölt rendkívüli szorgalmáról, de nem tud egyetérteni a szerzőnek azzal az alapelvvel, hogy a képzők, ragok, jelek mind egy eredetűek, s egyaránt névmásból származnak.

Lényegében hasonló észrevételei voltak *Sz. Kispál Magdolnának* is. Ő azonban szóvá tette, hogy az anyagot áttekinthetőbb és elvszerűbb csoportosításban kellett volna közölni. Véleménye szerint a képzőállomány leíró jellegű számbavételén és a funkciók előzetes tisztázásán kellene nyugodnia a történeti magyarázatoknak.

Lavotha Ödön hiányolja, hogy a szerző nem tér ki a képzők magánhangzó-elemeinek a magyarázatára. A dolgozat elvi megalapozását túlságosan spekulatívának tartja.

Az értekezés módszerére vonatkozó bíráló megjegyzésekkel *Hajdú Péter* is egyetért. Véleménye szerint a szerző olyan elvi állásfoglalásra építi munkáját, amit tulajdonképpen bizonyítania kellene. Bírálja a jelöltnek az alapnyelvről vallott felfogását is. Nem látja tisztán, hogy hoz-e ez a disszertáció érdemleges új eredményeket és ezért felveti azt a kérdést, vajon megfelel-e Kövesi Magda munkája a kandidátusi fokozat minőségi követelményeinek.

Deme László számos részletkérdésben nem ért egyet a jelölttel, ezek mellett azonban súlyos módszertani problémákat is felvet az értekezéssel kapcsolatban. Ezeknek egy részére az eddigi hozzászólók is rámutattak. Helyteleníti, hogy a jelölt az azonos alakú egyszerű morfémáknál minden képzői vagy ragfunkciót egybevon, hogy a szakirodalomban elhangzott véleményeket összegyűjti ugyan, de még a homlokegyenest ellenkező nézeteket is összehangolni igyekszik, hogy nem számol a képzők produktívásával, ill. gyakoriságával. A munka fő érdemének az anyag egybegyűjtését tartja. Úgy látja azonban, hogy a szerző mindvégig kívül marad ezen az anyagon: maga alig vet fel, vagy ha felvet, nem old meg kérdéseket.

Utolsó hozzászólóként *Radanovics Károly* a disszertáció néhány részlet-eredményét vitatta.

A. Kövesi Magda az opponenseknek és a hozzászólóknak adott hosszú válaszában védte munkájának elvi alapjait, módszereit, valamint részlet-eredményeit, s noha sok esetben az opponensek, ill. a hozzászólók véleményét is lehetségesnek gondolta, lényegében fenntartotta a maga álláspontját.

Az opponensek elfogadták a jelölt válaszát. *Fokos Dávid* azonban *viszontválaszában* hangsúlyozta, hogy a nyelvtudomány induktív tudomány, Kövesi Magda pedig deduktív módon próbálta a maga fejtegetéseit egy bizonyos elméletre alkalmazni. Hozzáfűzi ehhez, hogy sajnálja és nem érti, miért nem fogadta el a szerző opponensi jelentésének még a legegyszerűbb megállapításait sem.

A bizottság a vita meghallgatása után határozathozatalra vonult vissza, melynek eredményeképpen *A. Kövesi Magda* kandidátussá minősítését szótöbbséggel javasolta.

A vitát összefoglalta:

Hajdú Péter
a Bizottság titkára